

Innhold

1 Pasientens opplevelser og reaksjoner	17
Anne Kari Tolo Heggstad og Unni Knutstad	
Sykepleiefagets bidrag	17
<i>Hva er fenomenologi?</i>	18
<i>Kunnskap om pasienten</i>	19
<i>Ulike perspektiver på sykepleie og omsorg</i>	21
Avsluttende ord	22
Referanse	22
2 Verdighet som fenomen i sykepleien	23
Anne Kari Tolo Heggstad	
Innledning	23
<i>Verdighet som sykepleiefaglig begrep</i>	23
To forståelser av verdighet	24
<i>En iboende verdighet knyttet til menneskeverdet</i>	24
<i>Verdighet knyttet til identitet og sosiale relasjoner</i>	26
Verdighet relatert til helse og livskvalitet	27
Et kontekstuellet eller universelt begrep?	28
Hva forskningen sier om verdighet	28
<i>Jonathan Mann om krenkelseser</i>	28
<i>Verdighet ved livets slutt</i>	29
<i>Verdighet i somatiske sykehus</i>	30
<i>Verdighet i eldreomsorgen</i>	30
<i>Verdighet i møte med personer med demens</i>	31
Hva kan sykepleieren gjøre for å ivareta pasientens verdighet?	32
<i>Betydningen av å se og bekrefte mennesket som uerstattelig og unikt</i>	33
<i>Ivaretakelse av verdighet knyttet til medbestemmelse og autonomi</i>	35
<i>Verdighet, frihet og bruk av velferdsteknologi</i>	36
Oppsummering	36
Referanser	37

3 Mestring	40
Kirsten Lode	
Innledning	40
Begrepsavklaring	41
<i>Teorier om stress og mestring</i>	41
Hvilke faktorer innvirker på mestring?.....	44
<i>Personlighetsfaktorer</i>	44
<i>Mestringstro</i>	45
<i>Situasjonsfaktorer</i>	45
<i>Usikkerhet (illness uncertainty)</i>	46
<i>Sosial støtte</i>	47
<i>Stigma</i>	48
Helsefremming som mestringsstrategi.....	49
<i>Brukermedvirkning</i>	49
<i>Lærings- og mestringscentre</i>	50
<i>Samtalens betydning for mestring</i>	51
Sykepleierens observasjoner og handlinger	52
<i>Den viktige samtalen</i>	52
<i>Sykepleierens koordinerende rolle</i>	53
Oppsummering.....	53
Referanser	54
4 Helse og sykdom	56
Ellisiv Lærum Jacobsen	
Innledning	56
Ulike forståelser av helse og sykdom.....	56
<i>Den biomedisinske modellen</i>	56
<i>Den biopsykososiale modellen</i>	58
<i>Teorien om salutogenese</i>	58
Forståelser av helse.....	60
<i>Helse som en ideell tilstand</i>	61
<i>Helse som en bevegelse i positiv retning</i>	61
<i>Folkelig forståelse av helse</i>	62
Forståelse av sykdom.....	63
<i>Diagnoser</i>	64
<i>Endring av sykdomsbilde</i>	66
<i>Sosiale ulikheter i helse</i>	67
Folkehelsearbeid.....	69
<i>Sykdomsforebyggende arbeid</i>	69
<i>Helsefremmende arbeid</i>	73
Oppsummering.....	75
Referanser	76

5 Livskvalitet og velvære	80
Tone Rustøen	
Innledning	80
Hva er livskvalitet og velvære?	81
<i>Wladyslaw Tatarkiewicz om livskvalitet</i>	81
<i>Carol E. Ferrans om livskvalitet</i>	83
<i>Siri Næss om livskvalitet</i>	84
<i>Fellestrekk ved livskvalitet og velvære</i>	86
Livskvalitet, velvære og noen relaterte begreper	88
<i>Glede</i>	88
<i>Helse og mental helse</i>	88
<i>Grunnleggende behov</i>	90
Livskvalitet og velvære relatert til sykepleie	91
<i>Sykepleieteoretikere om livskvalitet og velvære</i>	92
<i>Hva har opptatt sykepleiere når det gjelder livskvalitetsforskning?</i>	93
<i>Intervensjonsstudier</i>	94
<i>Noen kritiske betraktninger</i>	99
Hvordan kan livskvalitet og velvære kartlegges best mulig?	100
Oppsummering	106
Referanser	107
6 Håp og håpløshet	110
Vibeke Lohne	
Innledning	110
Hva er håp og håpløshet i sykepleiesammenheng?	111
<i>Noen begreper som er nær beslektet med håp</i>	112
<i>Noen begreper som er motsatte av håp</i>	113
Hva er håp som et pasientfenomen?	113
<i>Håpets retning</i>	113
<i>Håpets utspring og utfordring</i>	114
<i>Håpets prosess</i>	114
<i>Håpets virkning</i>	115
Hva betyr håp for den syke?	116
<i>Håpets ulike dimensjoner</i>	117
Fra håp til håpløshet	118
Hvordan kan vi inspirere håpet hos den syke?	119
<i>Å kjempe mot generalisert likegyldighet</i>	120
<i>Når håpet er urealistisk</i>	121
<i>Vektlegging av det positive i informasjonen</i>	122
<i>Ønsker, fantasier, drømmer og håp</i>	123
<i>Håpet fins alltid</i>	123
Oppsummering	124
Referanser	124

7 Trivsel og mistrivsel hos eldre mennesker	127
Ådel Bergland	
Innledning	127
Begrepet trivsel	127
<i>Et sosialpsykologisk perspektiv på trivsel</i>	128
<i>Trivselsbegrepet i sykepleiefaget</i>	128
<i>Trivsel som vekst og utvikling</i>	129
Begrepet mistrivsel.....	131
<i>Årsaker til mistrivsel</i>	132
<i>Kliniske kjennetegn og utfordringer for sykepleieren</i>	132
Trivsel i eldre år	133
<i>Hva bidrar til en god alderdom?</i>	133
<i>Hva skjer med Eldres trivsel?</i>	134
Strategier for å opprettholde et stabilt nivå av trivsel.....	135
<i>Bruk av referansegrupper</i>	135
<i>Homøostaseteori</i>	136
<i>Teori om assimilative og akkomodative mestringsprosesser</i>	136
<i>Flere strategier for å kunne trives</i>	137
Trivsel i sykehjem	138
<i>Trivsel som et individuelt tilpasset samspill mellom beboeren og omgivelsene</i>	140
Utviklingsaspektet ved trivsel hos eldre – er det relevant?	141
Oppsummering.....	141
Referanser	142
8 Trygghet og utrygghet ved uklar og/eller alvorlig sykdom	146
Kerstin Segesten	
<i>Oversatt fra svensk av Kari Marie Thorbjørnsen</i>	
Trygghet – en selvfølge	146
Trygghet som begrep.....	147
Trygghet som generelt fenomen.....	148
Forskning om trygghet i sykepleien.....	149
<i>En grunnleggende studie</i>	149
<i>Trygghet og hjertesykdom</i>	152
<i>Trygghet i sykehjem</i>	153
<i>Trygghet i poliklinikken</i>	154
<i>Å måle trygghet</i>	155
<i>Samlet bilde</i>	155
Oppsummering.....	156
Referanser	157
9 Tretthet og utmattelse	159
Anners Lerdal	
Innledning	159
Hva er utmattelse?.....	160
<i>Er det sammenheng mellom alder, kjønn og utmattelse?</i>	160

<i>Smerter, søvnproblemer, depressive symptomer og utmattelse</i>	161
Ulike typer utmattelse.....	161
<i>Depresjon og utmattelse</i>	161
<i>Hetesensitiv utmattelse</i>	162
Opplevelsen av energi.....	162
<i>Intensitet</i>	162
<i>Kvalitet</i>	162
<i>Variasjonsmønsteret</i>	163
Balanse mellom aktivitet og hvile.....	164
Håndtering og lindring av utmattelse.....	165
<i>Energiøkonomisering</i>	165
<i>Energigenerering</i>	167
Implikasjoner for klinisk virksomhet.....	167
Oppsummering.....	168
Referanser.....	168
10 Smerter	172
Anette Winger og Marit Leegaard	
Innledning.....	172
<i>Epidemiologi</i>	173
<i>Ulike forståelser av smerte</i>	173
<i>Smerteterminologi</i>	174
<i>Kulturelle forskjeller i uttrykk for smerte</i>	175
Vurdering av smerter.....	177
<i>Smertekartlegging</i>	177
<i>Hindringer for god smertebehandling</i>	179
Ulike pasientgrupper.....	180
<i>Barn og smerter</i>	180
<i>Pasienter med kronisk utmattelsessyndrom</i>	183
<i>Smerte hos kreftpasienter</i>	184
<i>Smerte hos personer med demenssykdommer</i>	185
<i>Smertebehandling – sykepleierens ansvar og tverrfaglighet</i>	186
<i>Ikke-medikamentell smertelindring</i>	190
<i>Placeboeffekten</i>	191
<i>Tverrfaglige smerteklinikker</i>	192
Oppsummering.....	193
Referanser.....	194
11 Kvalme	198
Unni Knutstad	
Innledning.....	198
Helsefaglig oppmerksomhet mot kvalme.....	198
<i>Sykepleiefaglig interesse for og forståelse av kvalme</i>	200
<i>Kvalm og kvalme – hva betyr ordene?</i>	201

Årsaker til kvalme.....	202
<i>Hva skjer i kroppen?</i>	202
<i>Antesipatorisk kvalme</i>	204
Kvalme som subjektiv opplevelse	205
Utsatte pasientgrupper.....	205
<i>Pasienter som behandles med kjemoterapi og stråleterapi</i>	206
<i>Graviditet og kvalme</i>	208
<i>Nyopererte pasienter</i>	210
<i>Andre pasientgrupper som er særlig utsatt for kvalme og brekninger</i>	210
Problemer ved ubehandlet kvalme og oppkast.....	211
Sykepleieintervensjoner mot kvalme, brekninger og oppkast.....	212
<i>Aktuelle intervensjoner for økt egenomsorg og mestring</i>	212
<i>Forebygging av behandlingsindusert kvalme</i>	213
<i>Aktuelle intervensjoner når pasienten har blitt kvalm</i>	215
<i>Ikke-medikamentell behandling mot kvalme</i>	215
Oppsummering.....	217
Referanser	217

12 Opplevelser og reaksjoner hos mennesker med kronisk lungesykdom

Lone Birgitte Skov Jensen	
<i>Oversatt fra dansk av Kari Marie Thorbjørnsen</i>	
Innledning	220
Eksistensielle og fysiske fenomener knyttet til livet med kronisk dyspné.....	221
<i>Møtet med en lungesyk pasient</i>	225
Håp og mening i livet med kronisk dyspné	226
<i>Å være nærværende til stede</i>	228
Lidelse og tap i livet med kronisk dyspné.....	230
<i>Tapt selvilde i livet med kronisk sykdom</i>	231
Helsepersonells møte med pasienter og deres partnere.....	232
<i>Pasientmedvirkning</i>	233
<i>Døden og lidelsen som en hindring eller barriere i møtet med den døende pasienten</i>	234
Oppsummering.....	239
Referanser	240

13 Svimmelhet.....

Anne-Lise Tamber	
Innledning	244
Hvordan oppleves svimmelhet?	244
Definisjoner og klassifikasjonssystemer.....	246
<i>Eksempler på hva pasienter med svimmelhet strever med</i>	247
Det normale balansesystemet.....	248
Forklaringsmodeller for hvordan svimmelhet kan oppstå	249
<i>Sensorisk konflikt eller manglende samsvar mellom sensoriske signaler</i>	250

<i>Forstyrret sentral integrering og prosessering</i>	250
<i>Biologiske prosesser og signalfiltermodellen</i>	251
<i>Aldersrelaterte endringer</i>	251
<i>Kliniske kategorier for mulige sammenhenger mellom svimmelhet, balanseproblemer og mentale tilstander</i>	252
Svimmelhet hos ulike aldersgrupper.....	253
Kliniske symptomer og tegn.....	254
<i>Noen eksempler</i>	254
Tilnærming til pasienter med svimmelhet	256
<i>Ortostatisk svimmelhet</i>	256
<i>Krystallsyke (BPPV)</i>	257
<i>Generelt om oppfølging, tiltak og behandling ved svimmelhet</i>	259
<i>Vestibulær rehabilitering</i>	259
Oppsummering.....	262
Referanser	262

14 Opplevelser og erfaringer hos mennesker med overvekt og fedme..... 267

Karen Synne Groven og Gro Rugseth	
Innledning	267
Overvekt og fedme – et mangesidig fenomen	270
<i>Forekomst, fordeling og klassifisering</i>	270
<i>Helsekonsekvenser</i>	272
Behandling.....	274
<i>Livsstilsendring</i>	274
<i>Kirurgi</i>	276
<i>Behandling av barn og unge</i>	277
Oppsummering.....	280
Referanser	281

15 Opplevelser og reaksjoner hos mennesker med hudsykdom..... 287

Elisabeth Østensen og Astrid Klopstad Wahl	
Innledning	287
Hudens funksjon og betydning.....	288
Sentrale begreper.....	288
Hudsykdommer gjennom livet	289
<i>Atopisk eksem hos barn</i>	289
<i>Akne hos ungdom</i>	291
<i>Psoriasis hos voksne</i>	292
<i>Håndeksem hos voksne</i>	295
<i>Leggsår hos eldre</i>	295
Hudsykdommer i et kulturelt perspektiv	299
Oppsummering: Sykepleierens rolle i møte med pasienter med hudsykdom....	301
Referanser	301

16 Opplevelser og reaksjoner hos mennesker med kreft	305
Inger Utne	
Innledning	305
Håp.....	306
<i>Kartlegging av håp</i>	307
<i>Håp hos kreftpasienter sammenliknet med normalbefolkningen</i>	308
<i>Håp hos kreftpasienter</i>	309
Livskvalitet	311
<i>Kartlegging av livskvalitet</i>	312
<i>Livskvalitet hos kreftpasienter sammenliknet med normalbefolkningen</i>	313
<i>Livskvalitet hos kreftpasienter</i>	316
Symptomer hos kreftpasienter	318
<i>Sammenheng mellom håp og smerte</i>	320
<i>Sammenheng mellom livskvalitet, utmattelse og smerte</i>	322
Håp og livskvalitet hos pårørende til kreftpasienter	322
Oppsummering.....	323
Referanser	323
17 Om å være pårørende	327
Ellen Karine Grov	
Innledning	327
Pasientens sykdomsforløp og pårørendes situasjon.....	328
<i>Tegn på sykdom-fasen</i>	329
<i>Diagnosefasen</i>	330
<i>Behandlingsfasen</i>	330
<i>Bedringsfasen</i>	331
<i>Leve med sykdom-fasen</i>	331
<i>Palliativ fase</i>	336
<i>Varigheten av pleie- og omsorgsfunksjonen</i>	337
Belastning og byrde eller glede og tilfredsstillelse?.....	338
<i>Sykdommens karakter og inntreden i ulike livsfaser</i>	339
<i>Sykdommens innvirkning på pårørendes forventninger</i>	339
<i>Samhandling mellom nivåene i helsetjenesten</i>	340
Oppsummering.....	342
Referanser	343
18 Omsorg – med utgangspunkt i Kari Martinsens omsorgstenkning	346
Herdis Alvsvåg	
Hva er omsorg?	346
<i>Fellesskap og avhengighet</i>	346
<i>Omsorgens treenighet</i>	348
<i>Omsorgsarbeid</i>	350

<i>Pleie og omsorg</i>	351
<i>Omsorg og egenomsorg</i>	352
Suverene livsyrtringer som forutsetning for omsorg	353
Faglig skjønn i faglig omsorg	355
<i>Faglig skjønn</i>	356
Omsorg som samfunnskritikk	359
<i>Kritikk av sosialpolitikken</i>	360
Kari Martinsens inspirasjonskilder	362
<i>Karl Marx: Kritisk analyse – en forandrende praksis</i>	362
<i>Edmund Husserl: Fenomenologi som naturlig innstilling</i>	364
<i>Merleau-Ponty: Kroppen som den naturlige innstilling</i>	367
<i>Martin Heidegger: Tilværelsens væren som omsorg</i>	370
<i>K.E. Løgstrup: Etikk som et grunnvilkår for menneskelig tilværelse</i>	372
<i>Max Weber: Kallet som plikten til å tjene nesten i sitt arbeid</i>	375
<i>Michel Foucault: En metode som skjerper fenomenologers fenomenologi</i>	376
Oppsummering	378
Referanser	378
19 Livsfenomener	381
Charlotte Delmar	
<i>Oversatt fra dansk av Kari Marie Thorbjørnsen</i>	
Innledning	381
Sykepleie er mer enn behovstilfredsstillelse	381
Etiske og eksistensielle livsfenomener	385
Livsfenomener og behov	388
<i>Tilfredsstillelse</i>	388
<i>Rasjonalisering og formering</i>	389
<i>Det bevisste, mangelopplevelsen og oppmerksomheten</i>	389
Den omsorgsfulle sykepleier – omsorgsetikk som tankehorisont	391
Den omsorgsfulle sykepleier – situasjonens dobbelthet	393
Den omsorgsfulle sykepleier – det sanselige møtet	394
Ikke en avslutning	396
Referanser	396
Om forfatterne	399
<i>Redaktørene</i>	399
<i>Øvrige bidragsyttere</i>	399
Stikkord	404